

DR. BOGDAN ŠEŠIČ

FILOZOFIA DNES

Úsilie o tvorivý rozvoj marxistickej filozofie nechýba ani v radoch juhoslovanských filozofov. Juhoslovanskí marxistickí filozofi zápasia o čistotu marxizmu nielen s dogmatizmom, ale aj s rôznymi revizionistickými a objektivistickými náhľadmi, ktorým podliehajú ich kolegovia doma a v zahraničí. Uverejňujeme článok filozofa dr. B. Šešiča, ktorý zaujímavou dokazuje opodstatnenosť marxistickej filozofie a súčasne ostro odsudzuje dogmatické a revizionistické tendencie v marxistickej filozofii, „teóriu“ H. Lefebvra o kríze marxizmu v súčasnom období.

Redakcia.

Bezpochyby minuli časy, keď filozofia zahrnovala v sebe všetky vedy a keď predstavovala jediné poznanie a jedinú múdrosť. Minul aj čas, keď filozofia — ako špekulatívna metafyzika — hrala úlohu „kráľovnej vied“. Špeciálne vedy, najmä prírodné vedy sa veľmi osamostatnili a rozvinuli, tak ako aj technika, takže zaujali miesto bývalej kráľovnej múdrosti. Preto sú dnes ľudia, ktorí sa pýtajú, či nejaká filozofia má ešte miesto v období nadvlády ekonómie a techniky v živote ľudí, v období radaru, prúdových lietadiel, televízie a striel riadených na diaľku. Či súčasná fyzika, chémia, biológia nehovoria viacej o svete a o človeku ako celá filozofia?

Na túto otázku a pochybovanie o opodstatnenosti filozofie musí sa odpovedať negatívne. Aj dnes, práve tak ako v období jej vzniku pred viac ako dvetisíc rokmi, má filozofia svoje miesto v oblasti ľudského poznania a ľudskej kultúry, lebo má predmet svojho výskumu a svoju problematiku: je to predovšetkým oblasť poznania a vysvetľovania sveta ako celku, postavenia človeka vo svete a v spoločnosti, ako aj otázka zmyslu ľudskej existencie. Logika, teória poznania a všeobecná filozofická teória a metóda, ako aj vedecký pohľad na svet sú aj dnes špecificky filozofickými disciplínami, riešenie problematiky ktorých nemôžeme očakávať od žiadnej špeciálnej vedy. Preto nemožno hovoriť o žiadnom zavrhaní filozofie. O likvidovaní filozofie, ktoré hlásali pozitivisti, hovoria dnes iba obyčajní nevedomci. Vývoj filozofie po Heglovi a v našom období taktiež svedčí, že je nesprávne prorokovať „koniec každej filozofie“. Naopak, naša historická epocha hlbokých protirečení, zvrátov a prechodov vo vývoji spoločnosti, epocha procesu rozkladu starých a zrodu nových spoločenských systémov podporuje rozvoj filozofického myslenia. Rôzne spoločenské systémy, rôzne spoločenské postavenia a rôzne záujmy tried a spoločenských skupín privedli nevyhnutne k formovaniu a vzájomnému boju rôznych filozofických náhľadov.

Protirečenia a protiklady, také charakteristické pre toto prechodné obdobie ľudských dejín, sú základnými príznakmi aj súčasnej filozofie, v ktorej možno rozlíšiť na jednej strane rôzne smery meštiackej filozofie a na druhej strane marxistickú filozofiu. Toto je v každom prípade základné zo všetkých tých polarizácií početných filozofických koncepcií. Okrem toho je charakteristické, že ani meštiacka filozofia a ani marxizmus nemôžu žiť v „skvelej izolácii“. Navždy minul čas, keď páni profesori s ignorovaním prechádzali popri marxizme. Je skutočnosťou, že sa dnes aj najväčší meštiacki filozofi, ako sú B. Russell, M. Heidegger, J. P. Sartre a iní, dosť naširoko zaoberajú marxistickou filozofiou, vychádzajúc, samozrejme, zo svojich zvláštnych záujmov. Nevyhnutnosť ideologickej zrážky s marxizmom núti dokonca aj katolíckych spisovateľov, aby dôkladne študovali Marxa. Tak v poslednom čase otcovia jezuiti píšú veľké state ako *Myslenie K. Marxa* (Chambre) a *Marxizmus v Sovietskom sväze* (Calvez)!

Na druhej strane ani marxistickí teoretici nemôžu mlčky prechádzať popri najnovších výtobytkoch prírodných vied v západných krajinách a meštiackych filozofických smeroch. Súčasnú filozofickú smery a učenia, ako sémantika, symbolická logika, logický pozitivizmus, existencializmus, personalizmus atď., stávajú sa stále viac predmetom vážnej vedeckej kritiky marxistických autorov, namiesto skorších nadávok a jednoduchej negácie. Ideový svet súčasného ľudstva sa stal teda jednotný, samozrejme v zmysle jednoty protikladov. O tom, v ktorom smere sa pohybuje tento uzol protikladných filozofických náhľadov, možno usudzovať na základe podstatných tvárností meštiackej a marxistickej filozofie na ich súčasnom stupni vývoja.

Meštiacka filozofia vyniká množstvom rôznych filozofických smerov, rôznych „—izmov“, z ktorých najdôležitejšie vznikli v oblasti logiky a teórie poznania, ako sú sémantizmus, logický pozitivizmus a symbolické logiky matematiky a fyziky. Ich rozvoj rozhodne podnecujú v prvom rade potreby rozvoja techniky. Známe je aj to, že sa v týchto učeniach nenachádzajú iba „pusté kvety idealizmu“, ale že v niektorých z nich ide o významné rozpracovanie subjektívnej, tvorivej stránky ľudského poznania, o čom hovorí Marx v tézach o Feuerbachovi. Nemožno ďalej pochybovať, že aj meštiacka filozofia vedy má vedecky hodnotné a významné učenia, nehovoriac ani o význame dialektických náhľadov skupiny Bachelarda a Gontha okolo časopisu *Dialectica*.

Ale napriek bohatstvu foriem prejavuje sa v meštiackej filozofii, najmä v ideologických učeniach, typická triedna jednostrannosť a obmedzenosť. To je zrejme aj v rozšírenej elementárnej logike, aj z formalizmu v poznaní, aj v sémantických analýzach jazyka a ešte viac v náhľadoch na svet a na život.

V takejto ideovej situácii, ktorá vyplýva z hlbokých spoločenských zmien, prebiehajúcich v celom svete, stále viac ľudí obracia svoj zrak k marxistickej filozofii, hľadajúc v nej riešenia tých otázok, ktoré im nedokáže poskytnúť meštiacka filozofia.

Ale ani marxistická filozofia nie je zbavená určitých ťažkostí, z ktorých sú základné bezpochyby tieto:

Klasikovia marxizmu Marx, Engels a Lenin položili iba základy marxistickej filozofie. Vybuodovali iba všeobecnú teóriu dialektického a historického materializmu, a to na základe materiálu prírodných a spoločenských vied svojho obdobia. Dialektickú logiku ako relatívne ucelené učenie nestihli a ani nemohli vybudovať. Pre marxistickú sociológiu, etiku a estetiku nachádzame u nich taktiež iba určité základné tézy. Avšak spoločenská skutočnosť a spoločenské vedomie ľudí, ako aj

všetky špeciálne vedy sa veľmi vyvinuli, takže sa aj marxistická filozofia musí rozvíjať paralelne s nimi, čo sa doteraz nerobilo v dostatočnej miere.

Pre podmienky, v ktorých sa rozvíja marxizmus, je charakteristické, že aj dnes, ako aj bezprostredne po Engelsovej smrti jestvuje nebezpečenstvo likvidácie alebo aspoň revízie marxizmu, lebo meštiacka ideológia stále vplýva aj na marxistických teoretikov, z ktorých mnohí pochádzajú z meštiackej inteligencie, takže ľahko môžu sklznúť späť do buržoáznej ideológie, najmä ak to umožňujú určité spoločenské podmienky. Tak vznikol revizionizmus Eduarda Bernsteina a ostatných.

V dôsledku byrokratizmu a kultu osobnosti v určitých krajinách a komunistických stranách došlo v určitom období k dogmatizovaniu a stagnácii marxistickej filozofie. Bezpochyby, že sa v základe tohto javu skrývali hlboké spoločensko-historické príčiny, avšak skutočnosťou je, že to veľmi negatívne vplývalo na rozvoj marxistickej filozofie. Jednotliví marxisti — sklamaní takouto situáciou — zašli príliš ďaleko pri hodnotení ťažkostí ďalšieho rozvoja marxizmu. Tak francúzsky marxista Henri Lefebvre vo svojom článku *Marxizmus a francúzske myslenie*, ktorý napísal špeciálne pre náš časopis *Filozofia a sociológia*, zašiel príliš ďaleko, keď sa zhodol s Merleau-Pontym a Sartrom, že „marxizmus umiera z nudy, v nude a s nudou“. Skutočne, samo opakovanie známych základných právd marxizmu, že je svet hmotný, že sa všetko rozvíja dialekticky v boji protirečení atď., je nudné, ale nudné je aj opakovanie násobilky a nikomu preto neprichádza na um popierať hodnoty aritmetiky. Okrem toho, nepatrí sa vyžadovať od žiadnej vedeckej teórie, teda ani od marxizmu nejakú rôznorodosť a pestrosť náhľadov, ktoré sú také charakteristické pre každú nevedeckú filozofiu.

Taktiež musíme považovať za nedostatočne opodstatnenú aj Lefebvrovu tézu a otázky: „Hľa, kam sme sa dostali. Kríza marxizmu? Konečná kríza alebo kríza rastu? Nová situácia...“ (*Filozofia a sociológia*, Belehrad 1957, str. 44).

V skutočnosti nejde o žiadnu krízu marxizmu, lebo tento je vybudovaný ako vedecká teória práve tak, ako nemôže ísť o žiadnu krízu matematických teórií. Téza, že je svet reálny a hmotný a že sa dialekticky vyvíja, je taká pravdivá ako tvrdenie, že dva a dva sú štyri, alebo že päť je väčšie ako tri. Ide len o to, že sa aj marxistická filozofia musí ďalej rozvíjať na základe základných učení klasikov a v súvislosti s vývojom súčasnej spoločnosti a súčasnej vedy.

Samozrejme, marxizmus sa nemôže rozvíjať ani večným opakovaním jeho základných právd, ani ich revíziou na základe idealistických učení, naopak, treba — a dnes je to aj možné — ďalej rozvinúť tak všeobecné, ako aj špeciálne teórie marxizmu. Základnými podmienkami tohto pokroku vedeckej marxistickej filozofie sú sloboda myslenia a zložitá kolektívna odborná práca vo filozofii, ktorá by sa riadila všeobecnými záujmami a nie záujmami jednotlivcov alebo skupín.

Biľagovať všetko nové ako moderné a revizionistické je rozhodne nesprávne a škodlivé, lebo nemožno dosiahnuť nové bez toho, aby sa nevychádzalo zo starého. Ale tak isto je nesprávne a škodlivé biľagovať ako „byrokratického komunistu“ a „dogmatika“ každého, kto sa pridrižiava iba základných právd marxizmu, lebo nemožno dosiahnuť nové bez toho, aby sme sa neopierali o staré. V záujme rozvoja marxistickej filozofie treba dôverovať všetkým, ktorí prejavujú ochotu pracovať v marxistickej filozofii. A v tejto filozofii chce u nás pracovať väčšina filozofických pracovníkov, lebo pochopila, že jedine táto filozofia, zbavená triednej obmedzenosti, môže vyviesť súčasné ľudstvo z labyrintu mnohých protirečení a omylov meštiackej ideológie a pomôcť realizovať vyššie, socialistické, spoločenské vedomie ľudí.

Politika, 22. 9. 1957.